

Polska Piastów

VI

Polska powstała na terenach zamieszkałych przez liczne **plemiona słowiańskie**. Z jednego z nich – **Polan** – wywodził się władca, który miał wizję stworzenia państwa na wzór sąsiednich i siłę, by tego dokonać. **Mieszкови I** zawdzięczamy **chrzest**, który sprawił, że do młodego, dopiero kształtującego się kraju zawitała **cywilizacja zachodnioeuropejska**. W krótkim czasie znalazło to wyraz w sposobie sprawowania władzy, rozwiązaniach gospodarczych, a także w budownictwie i sztuce. Początki państwa rządzonego przez **dynastię Piastów** opisał w swojej kronice **Gall Anonim**.

Polecenia podsumowujące

1. Przedstaw strukturę plemienną państwa wczesnopiastowskiego.
2. Omów początki państwa polskiego.
3. Wymień skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I.
4. Opisz zmiany terytorialne państwa polskiego za panowania Mieszka I.

Narodziny państwa polskiego. Mieszko I Podsumowanie

26

◆ Polska przedpiastowska

Geografia plemienna

- migracja Słowian na tereny Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej w I tysiącleciu p.n.e.
- największe plemiona słowiańskie na terenie Polski: Wiślanie, Polanie, Mazowszanie, Pomorzanie, Ślężanie i Lędzianie

Organizacja plemienna

- wspólnoty rodowe – opola składające się w większe plemiona
- książę stojący na czele plemienia
- drużyna książęca złożona z wojów konnych i pieszych
- organizacja władzy wokół grodów
- wierzenia pogańskie

◆ Początki panowania Mieszka I

Uwarunkowania narodzin państwa polskiego

- zjednoczeniowa rola plemienia Polan pod wodzą Mieszka I
- ekspansja terytorialna i zakładanie nowych grodów
- sojusz z Czechami i małżeństwo Mieszka I z czeską księżniczką Dobrawą
- *Dagome iudex* – oddanie państwa polskiego pod opiekę papieża

◆ Chrzest Polski (966)

Przyczyny przyjęcia chrztu

- zagrożenie zewnętrzne ze strony Wieleτών
- chęć wejścia do grona państw chrześcijańskich
- uniknięcie przymusowej chrystianizacji

Skutki przyjęcia chrztu

- awans cywilizacyjny
- utworzenie pierwszego biskupstwa misyjnego w Poznaniu oraz organizacji kościelnej
- chrystianizacja ziem polskich
- rozprzestrzenianie się wpływów łacińskich na ziemiach polskich
- rozwój administracji i organizacji państwa na wzór zachodni
- rozwój kultury i moralności chrześcijańskiej

◆ Ekspansja terytorialna

- pokonanie Wieleτών – przyłączenie Pomorza Zachodniego
- 972 – zwycięstwo w bitwie pod Cedynią z Marchią Wschodnią
- 990 – wojna polsko-czeska zakończona przyłączeniem Śląska do Polski
- opанowanie ziemi sandomierskiej, Lubelszczyzny i przejściowo Grodów Czerwieńskich

Polecane publikacje

Jerzy Dowiat, *Chrzest Polski*, Warszawa 1997.

Kazimierz Jasiński, *Rodowód pierwszych Piastów*, Poznań 2004.

Gerard Labuda, *Mieszko I*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2002.

Polecenia podsumowujące

1. Opisz misję św. Wojciecha i jej skutki dla państwa polskiego.
2. Wymień postanowienia zjazdu gnieźnieńskiego.
3. Przedstaw stosunki Polski z sąsiadami za panowania Bolesława Chrobrego.
4. Scharakteryzuj organizację państwa wczesnopiastowskiego.

Bolesław Chrobry i jego państwo Podsumowanie

27

◆ Chryścianizacja

Rozwój organizacji kościelnej.
Budowa świątyń chrześcijańskich na terenie grodów.
997 – misja biskupa praskiego Wojciecha do Prus i jego męczeńska śmierć.
Wykupienie ciała i złożenie relikwii św. Wojciecha w Gnieźnie.
Kult św. Wojciecha – wzrost znaczenia Polski jako państwa chrześcijańskiego.

◆ Zjazd gnieźnieński (1000)

Zgoda cesarza Ottona III na koronację królewską Bolesława Chrobrego (diadem cesarski i kopia włóczni św. Maurycego).
Nadanie Bolesławowi Chrobremu prawa do mianowania biskupów.
Utworzenie arcybiskupstwa w Gnieźnie.
Powstanie biskupstw w Kołobrzegu, Krakowie i we Wrocławiu.

◆ Zmiany terytorialne

1002–1018 – konflikt z cesarstwem, wojny polsko-niemieckie zakończone pokojem w Budziszynie, powiększenie państwa polskiego o Miłsko i Łużyce.
1003 – przejściowe zajęcie Czech oraz przyłączenie Słowacji i Moraw.
Uniezależnienie się Pomorza Zachodniego od Polski.
1018 – wyprawa kijowska – zajęcie Grodów Czerwieńskich.

◆ Pierwszy król Polski

1025 – koronacja Bolesława Chrobrego.

◆ Organizacja państwa wczesnopiastowskiego

Książę lub król stojący na czele państwa.
Monarchia patrymonialna – Polska własnością władcy.
Rada i wiec o charakterze doradczym.
Struktura społeczna: możni, duchowni, wojowie, chłopci, ludność służebna.
Grody – podstawowa jednostka terytorialna.

Polecane publikacje

Roman Michałowski, *Zjazd gnieźnieński. Religijne przesłanki powstania arcybiskupstwa gnieźnieńskiego*, Wrocław 2005.
Jerzy Strzelczyk, *Bolesław Chrobry*, Poznań 1999.

Polecenia podsumowujące

1. Wymień przyczyny kryzysu państwa pierwszych Piastów w pierwszej połowie XI w.
2. Opisz konflikt Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.
3. Scharakteryzuj politykę wewnętrzną i zewnętrzną Bolesława Krzywoustego.
4. Podaj przejawy centralizacji i decentralizacji władzy w Polsce pierwszych Piastów.
5. Przedstaw bilans panowania pierwszych Piastów.

Kryzys i odbudowa monarchii pierwszych Piastów Podsumowanie

28

◆ Mieszko II

1025 – koronacja królewska.
Kryzys wewnętrzny i upadek organizacji kościelnej.
Utrata terytoriów: Miłska, Łużyc, Moraw, Grodów Czerwierskich.
Odesłanie cesarzowi insygniów królewskich przez Bezpryma.

◆ Kazimierz I Odnowiciel

1037 – powstanie państwa Mieśława na Mazowszu.
1039 – najazd czeskiego księcia Brzetysława na Polskę, utrata Śląska.
Odzyskanie Mazowsza, Wielkopolski, Małopolski i Śląska.
Przeniesienie stolicy do Krakowa.
Odbudowa organizacji kościelnej.

◆ Bolesław II Śmiały (Szczerzy)

1076 – koronacja królewska.
Utrata zwierzchności nad Pomorzem Gdańskim.
Wzmocnienie władzy królewskiej.
Przywrócenie arcybiskupstwa w Gnieźnie.
Uniezależnienie Polski od Niemiec.
1079 – spór króla z biskupem Stanisławem – śmierć biskupa.
Wygnanie władcy z kraju.

◆ Władysław Herman

Władza w rękach palatyna Sieciecha.
1097 – podział kraju pomiędzy Władysława Hermana, Zbigniewa i Bolesława Krzywoustego.

◆ Bolesław III Krzywousty

Konflikt z bratem Zbigniewem.
Wojna z Niemcami, obrona Głogowa (1109).
Nowe nabytki terytorialne – Pomorze Gdańskie, Pomorze Zachodnie.
Wzmocnienie władzy książęcej.
1136 – Bulla gnieźnieńska – potwierdzenie praw metropolitalnych Gniezna.

Polecane publikacje

Danuta Borawska, *Kryzys monarchii wczesnopiastowskiej w latach trzydziestych XI wieku*, Warszawa 2013.
Zbigniew Dalewski, *Rytuał i polityka. Opowieść Galla Anonima o konflikcie Bolesława Krzywoustego ze Zbigniewem*, Warszawa 2005.

Polecenia podsumowujące

1. Podaj przyczyny rozbitcia dzielnicowego.
2. Omów najważniejsze postanowienia ustawy sukcesyjnej Bolesława Krzywoustego.
3. Przedstaw przebieg walk o władzę senioralną.
4. Wskaż konsekwencje najazdu mongolskiego dla Polski.

Rozbitcie dzielnicowe

Podsumowanie

29

◆ Przyczyny rozbitcia dzielnicowego

Tradycja podziału państwa między synów.
Tendencje decentralistyczne.
Wzrost znaczenia możnowładców.

◆ Ustawa sukcesyjna Bolesława Krzywoustego (1138)

Wprowadzenie zasady senioratu i zasady pryncypatu.
Książę zwierzchni (senior, princeps) – kierowanie polityką zagraniczną, prawo bicia monety, mianowanie urzędników, w tym palatyna.
Dzielnica senioralna – Małopolska wraz z Krakowem jako stolicą całego państwa, ziemia sieradzko-łęczycka oraz Pomorze Gdańskie jako lenno.
Podział państwa między synów Krzywoustego

- Władysław II Wygnaniec – dzielnica senioralna oraz Śląsk
- Bolesław IV Kędzierzawy – Mazowsze
- Mieszko III Stary – Wielkopolska
- Henryk I Sandomierski – ziemia sandomierska
- Salomea – dożywotnio ziemia sieradzko-łęczycka

◆ Walki o tron senioralny

1146 – wygnanie z kraju Władysława II Wygnaniec sprawującego władzę senioralną.
1177 – osadzenie na tronie Kazimierza Sprawiedliwego – najmłodszego z żyjących synów Krzywoustego.
1180 – zjazd w Łęczycy – złamanie zasady senioratu.
1195 – bitwa nad Mozgawą między Mieszkiem III Starym a Leszkiem Białym.
1227 – zjazd w Gąsawie – upadek zasady pryncypatu.

◆ Państwo Henryków śląskich (1201–1241)

Henryk Brodaty – panowanie na Śląsku, w Małopolsce i Wielkopolsce, starania o koronę królewską.
Henryk Pobożny – próba zjednoczenia kraju zaprzeczona w wyniku najazdu mongolskiego, śmierć w 1241 r. w bitwie pod Legnicą.

◆ Najazd mongolski

Czyngis-chan – stworzenie potęgi państwa mongolskiego.
Doskonale zorganizowana armia.
Haracz – podatek nakładany na podbite ludy.
Jasyr – branie w niewolę mieszkańców podbitych ziem.
1241 – klęska rycerstwa europejskiego w bitwie pod Legnicą.

Polecane publikacje

Jan Baszkiewicz, *Odnowienie Królestwa Polskiego 1295–1320*, Poznań 2008.
Józef Dobosz, *Kazimierz II Sprawiedliwy*, Poznań 2014.
Peter Jackson, *Mongołowie i Zachód*, Warszawa 2007.
Benedykt Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 2006.

Polecenia podsumowujące

1. Wymień zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne dla ziem polskich w XIII w.
2. Oceń decyzję Konrada Mazowieckiego o sprowadzeniu Krzyżaków do Polski.
3. Przedstaw próby przezwyciężenia rozbicia dzielnicowego.

Ziemie polskie w XIII w.

Podsumowanie

30

◆ Zagrożenia zewnętrzne w XIII w.

Marchia Brandenburska

- ekspansywna polityka wobec Słowian połabskich prowadzona przez Albrechta Niedźwiedzia
- zwierzchność nad Pomorzem Zachodnim
- przejęcie ziemi lubuskiej i najazdy na Wielkopolskę
- chęć poszerzenia swojego terytorium kosztem Wielkopolski, Śląska i Pomorza Gdańskiego

Prusowie

- ataki odwetowe Prusów na ziemie polskie

Zakon krzyżacki

- 1228 – sprowadzenie zakonu krzyżackiego do Polski w celu ochrony granic przed Prusami
- 1235 – Złota bulla z Rimini
- przejęcie przez Krzyżaków władzy nad ziemią chełmińską i początek budowy państwa zakonnego

◆ Czynniki sprzyjające procesowi zjednoczeniowemu

Narastające zagrożenie zewnętrzne.

Władza jednej dynastii piastowskiej.

Odrębność etniczna ludności polskiej.

Rola Kościoła

- zwierzchnictwo arcybiskupstwa gnieźnieńskiego nad administracją kościelną w całej Polsce
- kult św. Stanisława jako patrona idei zjednoczeniowej
- propagowanie kultu św. Wojciecha jako patrona Polski przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Świnkę

Rola władców

- dążenie do objęcia władzy w dwóch najważniejszych dzielnicach – Małopolsce i Wielkopolsce – oraz do uzyskania korony królewskiej
- 1295 – koronacja Przemysła II na króla Polski
- 1300 – koronacja króla czeskiego Wacława II na króla Polski

Polecane publikacje

Marian Biskup, Roman Czaja, *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, Warszawa 2008.

Klaus Militzer, *Historia zakonu krzyżackiego*, Kraków 2007

Henryk Samsonowicz, *Konrad Mazowiecki (1187/88–31 VIII 1247)*, Kraków 2016.

Polecenia podsumowujące

1. Wyjaśnij, na czym polegała kolonizacja.
2. Porównaj zasady kolonizacji na prawie polskim oraz niemieckim.
3. Opisz przemiany społeczno-gospodarcze, które dokonały się na ziemiach polskich w XII i XIII w.
4. Przedstaw stany społeczne średniowiecznej Polski.

Przeobrażenia społeczno- -gospodarcze Polski w XIII w. Podsumowanie

31

◆ Kolonizacja na terenach Polski od XIII w.

Lokacje wsi i miast na prawie polskim i niemieckim.

Najbardziej rozpowszechnione – lokowanie na prawie niemieckim

- prawo magdeburskie (odmiany lokalne: prawo średzkie i chełmińskie)
- prawo lubieckie
- określenie warunków osadnictwa w dokumencie lokacyjnym
- zwolnienie kolonizatorów na określony czas od świadczeń na rzecz pana (wolnizna)

Pierwsze miasto w Polsce lokowane na prawie niemieckim – Złotoryja.

◆ Skutki kolonizacji na prawie niemieckim

Przyjęcie wzorców z Europy Zachodniej.

Zwiększenie wydajności rolnictwa.

Wzrost liczby ludności.

Zastąpienie wielu danin czynszem.

Tworzenie własnych sądów i samorządów.

Rozwój istniejących miast.

Powstanie nowych miast i wsi o regularnej zabudowie.

Rozwój handlu i rzemiosła.

◆ Społeczeństwo stanowe w Polsce

Ukształtowanie się stanów o odmiennych prawach i obowiązkach

- duchowieństwo – hierarchia zależna od urodzenia, dochody z podatku – dziesięciny
- rycerstwo – prawo do ziemi przez nadanie lub dziedziczenie
- mieszczaństwo – podzielone na patrycjat, pospólstwo i plebs
- chłopci – wolni i dzierżawcy

Polecane publikacje

Maciej Mikuta, *Prawo miejskie magdeburskie (Ius municipale magdeburgense) w Polsce XIV – pocz. XVI w. Studium o ewolucji i adaptacji prawa*, Kraków 2018.

Jerzy Wyrozumski, *Cracovia Mediaevalis*, Kraków 2010.

